Előszó

Alapjában véve nem vagyok érzelmes ember.

Megilletődöttségemet, elragadtatottságomat mégsem tudom, de őszintén megmondva, nem is akarom palástolni.

Bizony-bizony, az élet különös fordulatokat hoz.

Olyan szellemi ösvényre (ős-vényre) tévedtem, amely egy-két évezrede elfeledett, járhatatlan.

Az igazi szerencse a bejárat megleléséhez kellett, mert azt buja csalitos torlaszolta el.

Maga az ösvény, helyenként bukdácsolva és itt-ott bizonytalanul, de elképesztően jól járhatónak bizonyult. Szinte gyorsabban haladtam rajta, mint mai korunk némely elektronikus pályáján.

Többszörös nagypapa létemre gyermeki szertelenséggel csapongok e frissen felfedezett ősi-új világ minden elém kerülő formája, összes felsejlő hangja között.

Olyan élmények részesévé váltam, amiket soha nem remélhettem magamnak.

Eddigi rövid barangolásaim oly élvezetesek és annyira sokat ígérőek, hogy már csak emiatt is útitársakat kell keresnem. Fontosabb indítékom azonban egyszemélyi teljesítőképességem korlátos volta. Erőm nem elég e végtelennek tűnő tájék bejárásához és valamennyi torlasz eltávolításához. Tartsanak hát velem. Meglátják, megéri!

Pár szót az előzményekről.

Mindössze néhány éve rám korábban nem jellemző késztetettség vezetett a székely-magyar rovásírás elsajátításához.

Nem lett belőlem rovó bajnok, de elég sok szöveget elolvastam, ami elérhető volt számomra.

Azóta is figyelgetem a rovásírással kapcsolatos híradásokat. Ezek egy távolabbi vonatkozásaként jutott tudomásomra Mario Alinei professzor ŐSI KAPOCS (továbbiakban: ŐK) című könyvének olaszországi megjelenése. Reménykedve vártam a magyar kiadását. Amikor végre megjelent, elsőként vásároltam meg a bemutató sajtótájékoztatón. (Megjegyzem, ezt megelőzően talán nem is voltam semmiféle sajtótájékoztatón. Rejtély, mi sarkalt éppen ennek meglátogatására.)

Nem lévén jártas az összehasonlító nyelvészetben, e könyv eleinte elég nehéz olvasmánynak bizonyult számomra. Mondhatom, szinte csak sodródtam a sok szokatlan kifejezés, az ismeretlen nyelvi elemek, alig követhető szakmai megállapítások között.

Érdeklődésemet az etruszk-magyar nyelvrokonság bizonyítékai iránti várakozásom tartotta fenn. Elszántan, ám erősen hullámzó figyelemmel haladtam fejezetről fejezetre. Jó néhányszor zsongó zsibbadtság kerített hatalmába. Tekintetem ilyenkor tétován bolyongott az eredeti etruszk rovásból nyelvészeti hangátírásos idegen szövegsorokon.

Nem tudom már, hanyadik ilyen bambulásom közben az a határozatlan képzetem támadt, hogy a kesze-kusza szövegeknek talán a lüktetése, talán a duruzsolása ismerős. Mintha egyes részeit már hallottam volna. Mintha egy rég mélyre süllyedt gyermekdal felidézhetetlen szavai és derengő dallama érthető mondanivalóvá sűrűsödnének. Mondanivalóvá, ami nem az, vagy nem teljesen az, mint amit a tudós generációk sokaságának eredményeit összegző, bár azokat szakmailag új kapcsolódásokba rendező, nagytiszteletű szerző hozzájuk fűz.

Feleszmélésem első mozdulatával söpörtem félre agyam e csalfa tréfáját.

Tettem ezt több alkalommal is, míg a könyv végére értem. Mivel a professzor megállapításait izgalmasaknak, gondolatébresztőeknek tartottam, rögtön kölcsönadtam a könyvet egyik kedves barátomnak. Talán ennek is így kellett lennie. Napok múlva elkezdtek feltódulni bennem a különös képzetek, épp úgy nem tágítva gondolataimtól, mint egyes beivódott vers-, vagy dalrészletek, amik néha még erős figyelmet igénylő munka közben is képesek folyton hangozni bennünk. Nem

lévén nálam a könyv, nem volt, ami azonnal lehetetlenné minősítse a kósza gondolat-futamokat. Addig-addig, míg beérett az elhatározásom: el kell kezdenem rendszerezetten ellenőrizni, mik a bennem mocorgó képzetek megragadható elemei. Kapva-kaptam barátom félig örvendező, félig fanyalgó telefonján, amikor elmondta, mennyire tetszenek neki a professzor kijelentései, s mennyire képtelen a szakmai részletek miatt végigolvasni a könyvet. Azonnal visszakértem tőle.

Egy héten belül elkészültem a könyv által közölt összes etruszk szöveg első olvasatával. Igaz, azóta már nem pontosan úgy olvasok minden részletet, mint akkor. Természetesen!

A lényeg azonban nem változott: el tudom olvasni az etruszk szövegeket.

Nem megfejteni! Jelről jelre elolvasni!

Aki nem hiszi... járjon utánam!

Felkészülés a kalandra

Ésszerű határig élve ösvény-hasonlatommal, erre a felderítő útra is elő kell készülni.

Ez nem egy tudományos tor-túra lesz.

Már csak azért sem, mert megmutatni csupán azt tudom, amit eddig magam bejártam, észrevettem. Bizonyosan több mindent tévesen ítélek meg. A közös út értelme éppen ezek kiszűrése.

Meg azért sem, mert a nyelvészetben szakmailag otthonosan mozgó hivatásos kutató rangon alulinak érezheti ezt a bokorugrásokra is kényszerítő kiruccanást a nyelv világának ily elhagyott zugaiba.

Márpedig útunk szó-bokrok nem ritkán folyondáros szövevényén át, nyelvi szerkezetek vaskos ágbogai alatt visz majd, melyek a szemet és a lelket a magos-magasba vezetik, ugyanakkor gazdag, szerves televényből erednek.

Aki erre jön, egyszerre lesz korláttalan és fogoly!

Itt bárki kénye-kedve szerint hajolhat le a neki éppen tetsző szóvirágért, vagy bolondulhat egy, esetleg csak őelé lebbenő, lepke-hangsor után.

De igencsak fel kell kötnie a szellemi fehérneműjét, mert az itteni élményeket sem adják ingyen. A beidegződöttség kényelme itt működésképtelen. Gyakran igen mélyen meg kell görnyedni az út folytatásához. Minden egyes élmény kiszakít belőlünk valamennyit lezárultnak tűnő gondolatrendszerünkből. Mire barangolásunk végére érünk, alaposan megváltozunk. Megedződünk, jelentősen megerősödünk és némileg elfásulunk.

No, az elfásulásnak nem az érzéketlenség értelmében, hanem mert meglátjuk és megérezzük hihetetlenül mély gyökereinket.

Utunkon egyik legfontosabb segítőnk Alinei professzor meggyőződése, miszerint az etruszk írott emlékekben magyar nyelvi elemeket, szerkezeteket kell feltételeznünk, keresnünk.

Többen gondoltak, felvetettek hasonlót nálunk is. Mégsem rájuk hivatkozom, mert a régi mondás szerint: senki nem lehet próféta saját hazájában. Hát ha nem lehet, akkor válasszunk külhonba valót magunknak.

Egyidejűleg segítség is nehézség is az a régészeti bizonyítékok alapján született felismerés, miszerint az i.e. I. évezred táján Itáliát a Kárpát-medencéből több hullámban kiáramlott népesség vonta uralma alá magával víve fejlett kerámiaművességét és kohászati tudását. Ez nagy reményekre jogosít a nyelvi összefüggések vonatkozásában. Látva azonban a „honfoglalás” utáni magyar nyelv sokirányú alakulását, valamint a különböző tájnyelvi változatok, ejtésmódok, sőt szerkezet-módozatok gazdagságát, némi aggodalom azért jogosnak látszik. Nem lehet előzetes fogalmunk az akkor (kb. háromezer évvel ezelőtt) odatelepült népesség nyelvi szokásairól, mégha feltehetőleg a magyar egy ősi változatát beszélték volna is.

A magam részéről a meggondolások sorába bevontam a saját, székely-magyar rovásírásunkra vonatkozó ismereteinket.

Érveim igen egyszerűek:

– a magyar rovásírás-kutatók állítják, hogy rovásírásunk sokkal régebbi kell legyen, mint a magyar államiság. Ezt régészeti leletek, valamint írásszerkezeti, illetve jel-alaktani vizsgálatok egyaránt alátámasztják (lásd az ajánlott irodalom idevonatkozó könyveit);
– innen már adódik számomra az elvi lehetőség, hogy a székely-magyar rovásírásétól eltérő jelkészlettel, de az abban jól ismert szabályok alkalmazásával is működhet írás, hiszen azok a kényszerek, melyek nálunk e szabályokat szükségessé tették, azonosak máshol is.

A székely-magyar rovásírás lényegesebb működési szabályai:

– a hangugratás alkalmazása, vagyis az *E* hangok, illetve bizonyos egyéb magánhangzók kihagyása a leírt jelsorból. A hangugratás gyakorlatának kialakulása valószínűleg több, egymást erősítő okra vezethető vissza.
  Régen is észrevehették és észre is vették, hogy nyelvünk leggyakoribb magánhangzója az *E*. „Felületgazdálkodás” és rovás gyorsítása miatt nagyon célszerű az elhagyásuk. Nem okoz nagy zavart, mert a mássalhangzók egy része ma is az *E* előhanggal kerül kiejtésre (eF, eL, eLY, eM, eN, eR, eS, eSZ). Okosan kiterjesztették ezt a rendszert a többi mássalhangzóra (eB, eC, eD, eG, eGY, eH, eJ, eK, eP, eT, eTY, eV, eZ, eZS), ahogyan az a székely-magyar rovásírásban működik, így nagyon le lehetett csökkenteni a rovandó jelek számát. További előnyként olvasásuk érdekesebbé, izgalmasabbá vált általa. (Pl. egyetlen magyar ajkúnak sem jelent nagy nehézséget felismerni a MGRTLK jelsorban a megértelek szót, pedig még *é* hang is szerepel benne az *E*-k mellett. A tetejében két helyen, az *M* és a *T* előtt nincs benne *e*, ami a szabály rugalmas alkalmazását igényli. Vegyük észre, csak ebben a szóban 40%-nyi helyet és rovásmunkát takarít meg ez a szabály! Viszont tény: aki nem tud jól magyarul és nem ismeri a szabályt, egyszerűen semmit sem tud kezdeni egy ilyen jelsorral!)
– A hangilleszkedés hasonló előnyöket ad, mert lehetséges egyéb magánhangzók kihagyása, az értelmezhetőség jelentős romlása nélkül. Nyelvünk jellemzően azonos hangrendű toldalékolást követel meg, mint amilyen az alapszó hangrendje. Ezért, ha biztosítani lehet egy szó hangrendjének, vagy hangrend-váltási helyeinek jó felismerhetőségét, kihagyhatóak belőle további magánhangzók. (Pl. a rugalmas, vagy az olvassuk szó lejegyezhető a RUGLMS, illetve az OLVSSK jelsorral, mert a kiírt *U*, illetve *O* meghatározza a teljes szó mély hangrendjét. Hasonlóan jól olvasható az izgalmasabbá szavunk ZGALMSBBÁ alakban leírva, mert az *A*-val jelölve lett a hangrend-váltás helye és az *Á*-val záró hangzója. Pedig nem is *E*-vel, hanem *I*-vel indul!);
– ugyanilyen takarékossági okokból volt célszerű a hosszú mássalhangzókat egy jellel leírni (Maradva az előző példáknál, az OLVSK és a ZGALMSBÁ alakok jól olvashatók, persze, ha tudunk e jelrövidítési szabályról!).
  Az elnyelt mássalhangzók kimarad(hat)nak az írásból, valamint a hasonultak a hallható állapotukban rögzül(het)nek. (Pl. a már, vagy a miért megérthető *má*, illetve *mé* alakban. A hallják, vagy adjál könnyen felismerhető *hajják*, *aggyá* formájukból.)
  Jellemző a rovásírásban a beszélt hangsorok hallhatóság szerint rögzítésére, ugyanis a helyesírás másként működött, vagy egyáltalán nem is létezett egységes lejegyzési szabály.

Összegezve álláspontomat: az etruszk írott szövegek jelző magánhangzók alkalmazásával rögzített, csonkolt mássalhangzó-vázak (voltak) csupán (pontosan úgy, mint a székely-magyar rovásírásunkban), amiket az olvasónak kell(ett) a magyar nyelv hangtani működésének ismeretében élővé dúsítania. Ezért az olvasás szinte azonos értékű alkotó tevékenységgé vált, mint az írás!

Azok számára, akik nem jártasak a székely-magyar rovásírásban e könyv végén található FÜGGELÉK-ben röviden összefoglalom a lényegesebb jellegzetességeket, példákat. Érdemes már az ele-

jén átfutni, mert az ott bemutatottak ismerete nagyon megkönnyíti és sokkal természetesebbé teszi az etruszk feliratok működésének megértését, elfogadását.

A székely-magyar ABC jelkészlete külön (kb. 40) jellel rendelkezik a nyelvünkben (legalábbis ma) használatos minden hangra.

Ha összehasonlítjuk vele az etruszk jelkészletet, amely írásmódonként némi eltéréssel 20 – 25 jelet használ, akkor fel kell tételeznünk, hogy az etruszkok egyszerűsítették (tömörítették) írásukat.

Szép-szép, mondhatnók, de mit kezdhetünk az egésszel, ha nem ismerjük a székely-magyar rovásjelkészlettől sokban eltérő etruszk jelek hangalakjait? Az kutatásokban közkézen forgó táblázatos megfeleltetések nem adnak számunkra érdemben megragadható hangzásokat.

Nos, itt kapnak szerepet az ŐK olvasása közbeni, a bevezető sorokban említett fura élményeim.

Fokozatosan kialakult bennem egy lehetséges összerendelés, amit nem tekintek végérvényesen lezártnak, de aminek segítségével komolyan el tudtam indulni.

Íme:

a	b, ś	c (=k)	e	f	X (=kh)	h	i	θ (=th)	k	l	m	n	u	p	φ (=ph)	q	r (d)	s	ś	t	v	z (=ts)	Nemzetközi átírás
																							etruszk jel
E	eB	e(k)H	A	eF	eGY	eH	Ű	eJó	eK	eL	eM	eN	Ó	eP	eP(h)	?	eR	eSZ	eS	eT	eV	eZ	Hangzósítás
A E	eB	eH eK	Á E	eF	eGY eG	eH	Í, Ő Ú,Ű	eJ, Jó eLy	eK	eL	eM	eN eNY	Ó, Ő U, Ú	eP	eP eF		eR	eSZ eS, eZ	eS	eT eTY	eV eF	eZ eSZ	Lehetséges hangalak (FL.)

Megfeleltetéseim természetesen önkényesek, ám korántsem esetlegesek, vagy tetszőlegesek!

(Megemlítem, hogy táblázatomban az egyes sorok megnevezéseit azért helyeztem a jobb szélére, mert az etruszk feliratok alapvetően jobbról balra haladóak és ezzel is hozzá kívánok járulni ennek az iránynak a könnyebb megszokásához. E táblázatot minden általam feldolgozott és a könyvben közreadott valamennyi felirathoz mellékelem. A fölösleges lapozgatásokat kívánom íly módon a lehető legkevesebbre csökkenteni, hogy a figyelmet a szövegekre lehessen összpontosítani.)

Táblázatom első sorában a nemzetközi etruszkológia által kimunkált és használt transzliterációs (hangzósítási) értékeket adom meg. A lejjebb közölt saját jel-hangzás összerendeléseim miatt már nem tekinthetem érvényesnek e nemzetközi rendszert. Ezért a az etruszkológiának az etruszk feiratokhoz közölt transzliterációs jelsorait a továbbiakban nemzetközi átírásnak nevezem, illetve így hivatkozom rájuk.

Táblázatom ezen első sorára a szövegfeldolgozásaimban közvetlenül nincs szükségem!

Kizárólag azért szerepeltetem, mert összekötő kapcsot jelent a nemzetközi etruszkológiához és mint ilyen, egyes esetekben segít az etruszk feliratok jeleinek azonosításában.

A második sor a nemzetközi etruszkológiától átvett etruszk jelcsoportokat tartalmazza.

A legfontosabb eltérés a második (etruszk olvasási irányban haladva az utolsó előtti) oszlopban az alsó (*M*-hez hasonló) etruszk jel, mert azt én az eB hanggal azonosítom és ezért oda helyeztem.

A harmadik sorban az etruszk jelek jellemző hangzásául általam megfelelőnek talált alaphangzást szerepeltetem. Az etruszk feliratok jeleit mindig ezekkel az alap-hangzásokkal írom át latinbetűs hangzósításaimmá.

Eleinte talán szokatlan lesz, hogy a mássalhangzókat mindig a székely-magyar ÁeBeC szerinti *e* előhanggal együtt adom meg.

Ezt feltétlenül fontosnak ítélem a munka során a félrevezető, használhatatlan beidegződéseink erőteljes visszaszorítása érdekében!

Ugyanez a megfontolás és szándék vezetett az *A* és *E* jelek látszólagos felcseréléhez, valamint a másik két magánhangzó (csoport) esetében, hogy nem az etruszk jelek alakjához leginkább hasonlító *I*-t és *U*-t választottam csoportjellemző jelül, hanem az *Ű*-t és *Ó*-t.

A táblázat negyedik sorában az adott oszlopban szereplő etruszk jelekhez általam rendelt hangzástartományt részletezem.

Olvasati próbálkozásaim felszínre hozták és igazolták, hogy az egyes etruszk jelek nem csupán egyetlen hangnak felelhetnek meg, hanem felvehetik (jelölik) az általam közölt hangzástartomány bármelyik elemét!

Első pillanatban elfogadhatatlannak tűnhet a magánhangzók általam (a harmadik sorban) *Ű*-vel, illetve *Ó*-val jelölt csoportjának ilyen széles hangzástartománykénti felfogása mint a negyedik sorban. Pedig, ha megfigyeljük a csoporton belüli hangok kiejtése közben, alig kell változtatnunk a száj állapotán.

A mássalhangzók esetében ez nem okoz igazán nagy zavart, mert a hangzóváltások gyakoriak a napi beszédünkben, illetve írási tapasztalatainkban.

Talán a legváratlanabb a 9. oszlopban az eJ hang lehetséges változatai között a Jó (pontosan: eJó) jelenléte. Ez elsősorban a székely-magyar rovásban nem járatosaknak lesz (lehet) furcsa.

Külön ki kell emelnem az eLY és eJ azonosságát! Ők nem szükségszerűen külön tagjai nyelvünk hangzásvilágának! Az eLY külön feltüntetését alapvetően a mai írásmódunk, mai helyesírási szabályaink teszik elkerülhetetlenné (sokaknak nagy nehézségeket okozva a megtanulásukkor)!

A harmadik sorban *?*-lel jelölt etruszk jelnek eddig sajnos nem találtam vállalható hangalakját. Szerencsére elég ritkán fordul elő!

Már itt indokolt elmondanom az etruszk feliratok elemzése során megfogalmazódott egyik gondolatomat, miszerint az etruszk írásmód kialakulásában fontos ok lehetett a különböző nyelvjárással beszélők számára egyaránt olvasható jelrendszer igénye. (Egy számtani hasonlattal élve, az egyes etruszk jelek a különböző nyelvjárások hangalakjainak a „legnagyobb közös osztójaként” működtek, működhettek. Pontosabban: azok legnagyobb közös halmazát adta.)

Kicsit elmélyedve a táblázat első sorában található nemzetközi transzliterációs értékek és a negyedik sorában levő, általam megadott hangzástartományok összehasonlításában, látható, hogy az etruszk jelek számának kb. kétharmada esetén vagy teljes azonosság, vagy nagyon közeli hasonlóság áll fenn közöttük.

Az egyharmaduk azonban alapvetően különbözik egymástól!

Ez a megállapítás persze csak akkor állja meg a helyét, ha figyelmen kívül hagyom a mássalhangzók általam elhagyhatatlannak ítélt *e* előhangját!

Hangzósítási rendszererem tehát jelentősen más, mint az eddigi nemzetközi gyakorlaté!

Emiatt eltérő szóhasználatot kellett bevezetnem.

Saját hangzósításaimat nem nevezem transzliterációnak, mert nem akarom összetéveszthetővé tenni a korábbi gyakorlat eredményeivel, továbbá, mert a hangzósításaim egyes jelei nem egyes hangokat, hanem a magyar nyelv hanghasználatának megfelelően, a fent bemutatott hangtartományok valamely/bármely elemét jelölik, jelölhetik.

Az etruszk írásemlékeket egységes szerkezetben dolgozom fel és mutatom be majd.

A fenti táblázatot minden esetben (amennyiben rendelkezésemre áll) az írásemlék másolata és nemzetközi átírása a forrás megjelölésével, majd az adott írásemlék általam eddig fellelt nemzetközi azonosítása (kódszáma, megnevezése, megtalálásának helye, ideje stb.) követi.

Ismét leszögezem: az én szövegfeldolgozásaimnak nem szükséges része a nemzetközi átírás közlése! Akár fölöslegesnek is mondhatnám. Csupán az egyértelmű és ellenőrizhető jelhűség biztosítása végett mellékelem.

Ezeket követi saját hangzósításom, amelyet a táblázatom harmadik sorában található hangtartomány-jelölő jelekkel állítok össze.

(Szigorúan véve a hangzósításra nincs is feltétlenül szükség! Ami mégis kikényszeríti az az, hogy kicsiny gyermekkorunk óta gondolkodásunk, képi-fogalmi rendszerünk a latin betűs írásmódhoz van láncolva. Ezért, és csak ezért kell pl. a székely-magyar rovásírással foglalkozó könyvekben is átírni az eredeti rovás-jelsort latin betűs szavakká. Aki már zsigerből tudja olvasni a rovásbetűket, annak nincs szüksége átírásra.)

Végezetül saját hangzósításom alapján olvasati lehetősége(ke)t közlök.

Mindig feltételes módban írok olvasataimról!

Nem mintha bizonytalan lennék azok megfelelőségét illetően, hanem, mert az olvasatok meghatározott alaptételezések eredményei.

Ezzel elérkeztünk az etruszk írásemlékek olvasásának legszebb, legizgalmasabb, várhatóan majd a legtöbb vitát kiváltó területéhez.

Zavarba ejtő módon az etruszkok – a többi ókori néphez hasonlóan – nem következetesen használták a ma elmaradhatatlan írásjeleket, és rendszerint nem tördelték szavakra jelsorozataikat. A fennmaradt tetemes számú felirat jelentős része egyetlen összefolyó jeltömeg.

Adott esetben százasával, minden megszakítás nélkül követhetik egymást az etruszk jelek.

Ha a jelsort netán mégis szakaszolták, akkor is csak vagy egy-egy pontot tettek a jelek félmagasságába, vagy kettőspontokat, vagy (ritkán és még nem tisztázott okból) hármaspontokat.

A szakaszolatlanság és írásjelhiány súlyos logikai, értelmezési nehézségeket, illetve következményeket von maga után.

Nyilvánvalóan képtelenség lenne feltételezni egy beszélt emberi nyelvről a különálló szavak, mondatok hiányát. Az etruszkológusok is szakaszokra tagolták átírásaikban az eredetileg egybefüggő etruszk feliratokat. Kérdés persze, milyen logika szerint, milyen indíttatásból, hiszen eddig még egyetlen transzliteráció sem adott közvetlenül „fogyasztható” olvasatot nekik. Szembesültek tehát a szakaszolás indokolhatóságának, védhetőségének nehézségeivel.

A gondok egyik felének, a szóközökkel tagolt szövegben az írásjelek hiányának és hiányuk következményinek bemutatására kiváló példa az ismert szöveg, amelyet állítólag Ugrin érsek írt a királynő elleni összeesküvőknek:

a királynőt megölnötök nem kell félnetek jó lesz ha mind egyetértetek én nem tiltakozom.

(Másik változata:

királynőt megölni nem kell félnetek jó lesz ha mind beleegyeztek én nem ellenzem.

Alább az előző változatot használom fel példámhoz.)

Alkalmasan elhelyezett vesszőkkel, felkiáltójelekkel (esetleg kérdőjelekkel) többféle értelmű, sőt – és ez a lényeg – egymással homlokegyenest ellenkező értelmű olvasatokat kaphatunk, s kaptak a történelmi esemény egykori résztvevői. Pedig e szöveg szakaszolása nem is kétséges!

Ha eredetileg nem lenne szakaszolva, s nekünk kell azt kialakítanunk, majd ellátnunk írásjelekkel, ilyen olvasatot is kaphatunk:

A király nőt megöl? Nö!
Tök nem kell! Félne!
Tek jól esz. Ha mind, egye!
Tértetek? Én nem! Tilt a Kozom!

Nö (no)! Az ember komolyan elmélázhat, vajon ki a csuda lehet az a Tek, aki olyan jól esz(ik), és milyen vallás a Koz, ha megtilthatja a szöveg írójának a megtérést? A Koz netán Köz?

S még hosszan folytathatnók ezt a játékot.

Elképzelhető, mivé bonyolódhat s bonyolódik is a dolog, ha mindkét fajta hiány (a szakaszolásé és az írásjeleké) egyszerre jellemez egy jelsorozatot!

Pedig mindez csupán hab a tortán! Mert alapnak ott vannak az egyes jelek lehetséges hangzástartományai, amik szépen szaporítják a szakaszolandó hangzásváltozatok számát.

Ennyi nehézség láttán az ember jogosan megrettenhet és hagyhatja az egészet!

Az általam is választott megoldást Varga Csaba az ÓGÖRÖG: RÉGIES CSÁNGÓ NYELV című könyvében így fogalmazza meg a 28. oldalon:

> *Ajánlom tehát, ne a betűket nézzük nagyítóval a papír fölé görnyedve, mert e macskakaparásokban az égadta világon semmi nincs, csak halovány árnyékok, hanem a szót ízesen kiejtve ízlelgessük és így figyeljünk a jelentés egyezésére. (Csak a dallamot, mindig csakis a tiszta dallamot!)*

Én már pontosan tudom: a helyzet sokkal jobb!

Az etruszk jelsorokból a táblázatomban közölt hangzósítással feltörő olvasatok a „dallamon” túl az „árnyékok” mellett, igen erős kapaszkodókat is adnak. S együtt meglepően mai értelmeket!

Az e kötetbe gyűjtött 99 szövegről eredetileg megírt fejezeteim körülbelül ötször vastagabb könyvet eredményeztek volna. Tanácsaikkal segítő ismerőseim javaslatára az általam legalapvetőbbnek, legfontosabbnak, leginkább elfogadhatóaknak ítélteket válogattam össze.

Nagyon remélem, lesz majd tér és érdeklődés az elhagyott részek bemutatására is!

Az útifelkészülés zárásaként említem meg: gondot okozott nekem, hogy milyen szempont mentén rendezve tárjam olvasóim elé a feldolgozott szövegeket?

Többféle sorbarendezési változat közül a jelek növekvő száma szerinti egymásutániságot választottam.

Talán ez biztosítja legjobban feldolgozási rendszerem fokozatos bemutathatóságát, és zárja ki leghatásosabban esetleges elfogultságaim érvényesülését.

Az elsőnek vett etruszk „írásmutatvány” mindössze 2, míg az utolsó írásemlék 230 írásjelből álló remekmű.

Immár minden a tarsolyunkban van, ami fontos.

Előttünk az ösvény.

Induljunk!

a	b, ś	c (=k)	e	f	X (=kh)	h	i	θ (=th)	k	l	m	n	u	p	φ (=ph)	q	r (d)	s	ś	t	v	z (=ts)	Nemzetközi átírás
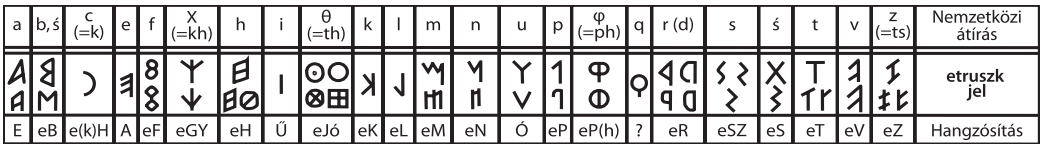																							**etruszk jel**
E	eB	e(k)H	A	eF	eGY	eH	Ű	eJó	eK	eL	eM	eN	Ó	eP	eP(h)	?	eR	eSZ	eS	eT	eV	eZ	Hangzósítás
A E	eB	eH eK	Á E	eF	eGY eG	eH	Í, Ő Ú,Ű	eJ, Jó eLy	eK	eL	eM	eN eNY	Ó, Ő U, Ú	eP	eP eF		eR	eSZ eS, eZ	eS	eT eTY	eV eF	eZ eSZ	Lehetséges hangalak (FL.)

ELSŐ FELIRAT

Nemzetközi átírása: śe
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/spina.htm (megszűnt honlap)
Azonosítás: ***REE 49 n7; ciotola, IV***

Megfontolásom

E remek felirat rögtön a jelelemzés, jelértelmezés legszebb tartományaiba visz. A legnehezebb dolog megpróbálni értelmezni az ilyen rövid jelzéseket, különösen, ha semmi egyéb támpont (rajz, tárgy) nincs, ami segíthetne a tájékozódásban. Avval a feltételezéssel teszek kísérletet a megközelítésére, hogy ez nem egy rövidítés, monogram, vagy különleges jelzés, hanem bárki számára, aki ismerte az egyes írásjelek hangzósítási szokását, megérthető, önálló, köztudott jelentéssel bíró közlés volt. Természetesen, ettől még bármi lehet, de az egyenértékű lenne számomra a semmivel, s mint ilyennel nem tudnék mit kezdeni.

E jelösszerovás (ligatúra) kettő, inkább három jelből álló jelcsoport.

A korábbi kutatók számára is világos volt, hogy ez nem egy különleges jel, hanem két jel összevonásából keletkezett kis jelsor. Ez nekik sokkal kevésbé lehet természetes, mint nekünk, akik a székely-magyar rovásírás hagyatékából az összerovást rendszeres gyakorlatként ismerjük. Ezért mi könnyeben látjuk szétválasztásának lehetőségeit.

Pontosan emiatt kissé váratlan nekem a fenti nemzetközi átírásban megjelenő feltételezés a kutatók részéről, hogy éppen annak a két etruszk jelnek az összerovásaként kezelik, amely a fenti táblázatom második sorában balról a második oszlopában található alsó, valamint ami a negyedik oszlopban van.

No, nem mintha rossznak tartanám ezt a választásukat. Sőt! Mégis, szerintem sokkal inkább kézenfekvő lett volna a tizenharmadik (n) és negyedik (e) oszlop jeleinek egyesítéseként tekintve *ne*-nek átírniuk. Ilyenformán én mindkét átírási változatot egyidejűleg tartom lehetségesnek, vizsgálandónak.

Rátérve a saját rendszerem alkalmazására, a fenti táblázatom harmadik sorában az egyes etruszk jelekhez rendelt hangértékeim alkalmazásával a kétféle jelazonosításból az alábbi hangzósítási változataim keletkeznek (előbb megismételve a két átírási változatot az egyértelmű megfeleltetés segítésére):

Nemzetközi átírásai:	śe	ne (F. L.)
F. L. hangzósítása:	a) eBA	b) eNA

A fenti táblázatom negyedik sorában az egyes jelekhez rendelt, szerintem lehetséges hangalakok alkalmazásával e kétféle hangzósításból az alábbi olvasataim alakulnak.

Olvasati lehetőségei:	1) bá, bé, vagy ebé	2) ná, né, en(n)é, vagy e né

Az *e* hanggal kezdődő olvasatokat a székely-magyar rovásírás szabálya alapján tekintem kihagyhatatlanoknak. A székely-magyar rovásírást röviden bemutató fejezetemben is található több, szép példa ennek a gyakorlatbani működésére.

Néhány további (elvileg adódó) olvasati lehetőséget, mint az *ebá*, *ená*, stb. a magyar nyelv magánhangzó-illeszkedési szabályaival ütközőkként figyelmen kívül hagyok.

Már itt határozottan leszögezem: én az olvasataimat kizárólag a magyar nyelv lehetőségei szerint képzem és vizsgálom a későbbiekben is!

Aki más irányt akar követni, tegye!

Szándékom következő feldolgozásaimon keresztül bemutatni, hogy ez az út nem csupán járható, hanem nagyon úgy tűnik, egyedül járható az etruszknak nevezett feliratok értelmének feltárásához!

Értelmezési lehetőségek

Ha az 1. csoportba sorolt olvasatokat veszem, közülük kettő is értelmes szavunk.

A *bé* egy tájnyelvi változata a be igekötőnknek, s olyan mondatok részét képezheti, mint: Lépj bé!, vagy Lásd bé!, stb. (A lehetőségek közül kihagyom a *b* betű ma használatos kimondását, mint: *bé*) Magában használva rövid felszólításként működhet. Bé! Vagyis: tessék bemenni, vagy valamit berakni!

Az *ebé* olvasat szinte nem igényel külön értelmezést. Ebé, azaz kutyáé, kutyába való, átvitt értelemben elveszett, hiába való, veszett, káros, ártó dologként kezelt mindaz, amire ezt mondhatjuk, amire ezt írják. Esetleg éppen az a tárgy, amire rárótták, vagy amit abba raknak!

Nem minősítem értelmes szavunknak a *bá*-t. Dőreség lenne azonban említetlenül hagynom a gyermekkoromban, a kisiskolás társaimtól rendszeresen hallott csúfolást, hogy „Bá! Mit bámulsz?”. Ezért bennem a bá mindig a csodálkozó, szájtáti, önfeledt szemlélést, a bamba nézés képzetét kelti. Számomra a bá is jelentéssel bíró szó, noha nem használom.

A 2. csoportban már három olvasati változat hordoz önálló értelmet.

A *né* szavunknak van egy azonnal működésbe lépő értelme: az érett, felnőtt (férjezett) nő.

Ugyanennek van egy rejtettebb értelme is, amely tájnyelvi jellegű mondatokban bukkan felszínre, mint: „Né', má'! ", vagy „Oda né'! ". Tehát a né -nek van nézés, tekintés értelemköre is.

Erősödő véleményem szerint e két értelme egyáltalán nem független egymástól, hanem egymásból fakadóak, egymásból származóak. Hajlok rá, hogy a néz(ni) ige a né-ből önállósodott folyamatos-igeképzős változatként. A biológiai kényszer szinten működő tevékenységnek (a mohó bámulásnak=nézésnek) a szava és központi tárgyának (a nőnek – nének) a szava a nagyon ősi fogalom-keletkezési folyamatban párhuzamosan, elszakíthatatlan egységben alakulhatott ki, s csak jóval később válhatott szükségesé értelmi, nyelvi-tartalmi szétválásuk.

Az *e né* olvasat természetesen csupán abban különbözik a *né*-től, hogy egy kiválasztott, egy éppen meg-, illetve bemutatandó nőre vonatkozik.

Jogos a kérdés, miért tartom megengedhetőnek, sőt nélkülözhetetlennek ezt a ki nem írt e hangzó elkülönítésével képzett olvasati változatomat?

Azért, mert a székely-magyar rovásírás emlékei között is sok az „egy szuszra" mondott szavakat egybeíró példa, továbbá, mint látni fogjuk, az etruszk feliratok rendszeresen megszakítatlan jelsorozatokkal rögzítik a mondatokat, nem ritkán az értelmi egységként összetartozó mondat csoportokat. Jelentős számban vannak több tíz, esetleg több száz jelből álló írásmutatványok, melyeket a nemzetközi átírások sem tudnak, nem akarhatnak egy szóként feltételezni. Az etruszk írásbeliség alapvető működésmódja az egybeírás! Az olvasatoknak kell (ma) azokat tagolniuk!

A *en(n)é* olvasatomban az *n* kettőzését szintén a székely-magyar rovásírás ősi gyakorlatából merítettem, miszerint a hosszú hangzókat írásban nem különböztették meg a rövidektől. A visz-

szaolvasásnál mindig ki kell próbálni, a mássalhangzók hosszú változata ad e értelmes, megfontolandó olvasatot. Számunkra manapság furcsa, szokatlan és kevéssé hatékony módszernek tűnik így olvasni (pontosabban, így írt szöveget olvasni), de nem is nekünk találták ki egykor. Akkor fontosabb volt a hely-, és rovásmunka takarékosság. Az egyébként lassabb sodrású életben nem jelentett gondot a nehézkesebb olvashatóság. Inkább még előny is volt, mert az izgalmas, alkotó időtöltés egy módját jelentette, amiből akkoriban kevesebb lehetett mint később, mint ma.

A második *n* zárójelezésével egyértelműen jelzem, hogy az nem szerepel az eredeti feliratban.

Az *en(n)é* olvasatom nem igényelhet külön értelmezést. Minden magyar anyanyelvű számára bekebelezési, elfogyasztási, magáévá tételi, megemésztési, benyelési, befogadási szándékot jelent az enné szó. Igen! Ezekben a teljesen elvont értelmezésekben is.

Gondoljunk csak az olyan sokszor hallható mondatokra, mint: „Ezt a gondolatot ehető formában kell megfogalmazni!", vagy „Ügyes szónok, mert valamennyi szavát eszi a hallgatóság.", vagy „Ne etess már!", stb. Senki nem gondol fizikai étkezésre, etetésre ilyenkor. Mégis esszük!

Végigvéve olvasati változataimat, be is fejezhetném az elemzést, nyitva hagyva, hogy az egykori rovója melyik miatt tarthatta szükségesnek rögzíteni. Bármelyik mellett fel tudnék sorolni érveket, de bizonyítani az adott ismereteim alapján egyiket sem tudom. Igazán egyik sem tűnik elég fontosnak!

Amit határozottan kijelenthetek, az az hogy alkotója egyértelmű szándékát „fagyasztotta" e jelegyesítésbe. Ha a fenti olvasatok közül csak egyet, vagy egyféle csoportját akarta volna olvastatni, akkor különírt jeleket használt volna, kizárva a másik csoport szerinti lehetőségeket.

Ő azonban (fellengzősen mondva) egy tér-idő rejtvényt fabrikált, mert a tér (pontosabban a sík) egyazon részletében jelenített meg időben csak külön kimondható két különböző, de egymásra vonatkoztatandó tartalmakat. A rovó szándéka tehát a többszöri (legalább kétszeri) újraolvas(tat)ás, számítva a korábbi olvasat(ok) emlékezetben maradására. Még az is elég könnyen adódik, hogy az egymást követő olvasatok ne azonos olvasati csoportba tartozzanak (nem túl erős kívánalom).

A képezhető összeolvasások közül néhány azonnal beugrik.

2) Né!

Azonnal kétértelmű olvasathoz jutottam. A fenti gondolatmenet alapján tudom, hogy felszólít az alkotó az összpontosított figyelemre, vagyis a felirat gondos megnézésére. (Nézz, ne bámulj!) Egyidejűleg közli mondanivalójának lényegét a nét, azaz a nőt.

1) Ebé 2) e né!

Hát igen! Az örök, visszatérő férfibú! Elbitangolt az asszony (szerető, áhított, stb)!

A legkülönbözőbb művészeti ágak állandó témája. Ez valóban olyan érzelmi zavar, amit a leghatékonyabban a kibeszéléssel, a fájdalom felmutatásával lehet gyógyítani. Ez már tényleg közlési kényszert jelentő élmény, ami indokolja a felrovását(!), megörökítési szándékát. S rögtön:

1) Bé 2) en(n)é!

Hogy, ki és mit enne bé az akár örök titok maradhatna, ha nem tódulna a pontos magyarázat melléje:

Ebé e né, bé en(n)é!

Hajaj! Ez már a bosszú! A sértett méltóság jogos(nak vélt) sértéssel törlesztése! Elbitangolt, mert céda! Mert bármire képes, bármelyik kutyával!

De nem lenne igazi, mély a lélek, ha csak a megbélyegzés maradna, felodozás nélkül:

1) Bá2)ná!

Mégis csak meg kellett bánnia annak a cédának szörnyű tettét, különben mivel érdemelte volna ki az eddigi figyelmet!

Ám ha ő nem, a felirat készítője biztosan báná!

E három jelből álló felirat tehát egy teljes, miniatűr dráma!

Remek játék! Nem?

De! Legalább 2800 éves, remek játéknem!

Ha nem vagyunk 1)Bé2)nák!

a	b, ś	c (=k)	e	f	X (=kh)	h	i	θ (=th)	k	l	m	n	u	p	φ (=ph)	q	r (d)	s	ś	t	v	z (=ts)	Nemzetközi átírás
																							etruszk jel
E	eB	e(k)H	A	eF	eGY	eH	Ű	eJó	eK	eL	eM	eN	Ó	eP	eP(h)	?	eR	eSZ	eS	eT	eV	eZ	Hangzósítás
A E	eB	eH eK	Á E	eF	eGY eG	eH	Í, Ő Ú,Ű	eJ, Jó eLy	eK	eL	eM	eN eNY	Ó, Ő U, Ú	eP	eP eF		eR	eSZ eS, eZ	eS	eT eTY	eV eF	eZ eSZ	Lehetséges hangalak (FL.)

MÁSODIK FELIRAT

Nemzetközi átírása: uru
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/volc3.htm (megszűnt honlapról letöltve)
Azonosítás: REE 48 n102-105; 4 tazze o ciotole, Sovana; rec

Megfontolásom

E felirat rövidségénél is kevesebb feladatot ad hangzósításának elkészítéséhez, mert három jelből áll ugyan, de kettő azonos, így táblázatomban csupán két oszlopban kell megkeresni a jelhez tartozó, a harmadik sorban alattuk található alaphangzókat. A középső oszlopbeli *Ó*-t és a tőle jobbra a negyedik oszlopban található *eR*-et.

F. L. hangzósítása:	ÓeRÓ	
Olvasati lehetőségek:	Óró(l)!	vagy Úr(r)ó(l)!

Adódnak, ha kihasználom a táblázatom negyedik sorában rögzített hangtartományokat.

A második olvasatomban levő *r*-kettőzésnek jogosságáról a bevezetésben és az előző írásemlék tárgyalásánál már elmondtam a székely-magyar rovásírás mószeréből származtatott alapot.

Új elem itt a szóvégi, általam elnyeltnek feltételezett L hang megjelenése, illetve odaértésének oka.

Sok irodalmi alkotásunkban a tájnyelvi beszéd bemutatásaként megtalálhatóak, de a legkülönbözőbb környezetben bárki által közvetlenül is megtapasztalhatóak az ilyen elnyelések, elnyelődések. Sokkal gyakoribbak, mint amennyire valójában felfigyelünk. „Abbó' kérek!", „Arró' ne dumálj! ", „Kőbő' faragták ezt?", „Mive' mész haza?", stb. halljuk sokszor. Nem kell ehhez alacsony végzettség, csupán pongyola, felületes beszédmód, vagy helyi szokásrendszer!

Az egykori betűrovók részeben önkéntelenül írták le így a hallott beszédet (nem léteztek még akkor a mára már egységesített helyesírási szabályok), részben tudatosan használhatták ki e jelenség létezését a többértelműség, a gondolati tömörítés, a mulatságosság fokozása érdekében. A fellelt székely-magyar rovásemlékek között szép számban találhatók ilyenekre példák. Ugyanezen lejegyzési gyakorlatot tekintem működőnek az etruszk írásbeliségben is!

Szinte maguktól ugranak elő a fentieken kívüli, további olvasati lehetőségek:

Úr Ó!	vagy Őr Ó!
Úr ő!	vagy Őr ő!
Ó ró!	vagy Ő ró!
Ó erő!	vagy Ő erő!
Ó er(r)ő(l)!	vagy Ő er(r)ő(l)!
Ó ere ő(l)!	vagy Ő ere ő(l)!
Or(r)o(l)!	vagy Őrő(l)!

Úr-e ő? (ezt Erdélyi Z János lelte)

Még lehetne folytatni. A lényeg bemutatásához elég ennyi.

Az olvasatok között csupán annyi a különbség, hogy a megszakítatlan etruszk jelsorban hol feltételezek szóhatárokat, vagyis hogyan tördelem, valamint az *ó*-t melyik változatával veszem figyelembe a táblázatom negyedik sorából.

A rovásírás szabályaiból nem következik korlátozás a ki nem írt *e* hangok helyére, számára nézve. Egy mássalhangzó előtt vagy után vagy mindkét helyen egyaránt lehet ki nem írt *e* hang.

A rovásírók körében manapság rögzített szabályok egy részéről a székely-magyar rovásemlékek tüzetesebb átnézése kapcsán kiderül, hogy valaha nem minden vidéken és nem minden korban, valamint rovónként is változóan alkalmazták. Ma elfogadott a szó eleji és szóvégi *e* hangok (általában a magánhangzók) kiírásának követelménye. Ha pl. megnézzük az Énlakai unitárius templom feliratát (itt külön fejezetben), az éppen a szóeleji *e* kihagyásával kezdődik (GY az isten!).

A feliratok egy részénél a szóhatárok, vagyis a szavak eleje, illetve vége nem egyértelmű.

Szélsőséges esetben az egymást közvetlenül követő *e*-ket sem feltétlenül jelezték. Pl. a teendő szóban torlódókat éppen úgy kihagyhatták, mint bármely más *e*-t, hiszen nem különböztették meg a hosszú és rövid hangzókat.

A mostani feliratban tehát teljes joggal feltételezhetek *e* hangot az *r* előtt és után is.

Gondolatmenetemhez nélkülözhetetlen még néhány egyéb vonatkozás bemutatása.

Nyelvünk önálló értelmeket hordozó szava az ó!

Ma alapvetően indulatszóként használjuk. A rácsodálkozás, az őszinte elismerés hangulati kísérője. „Ó, be(!) szép! ”, „Ó, milyen nagyszerű! ”, stb.

Van az ó jelentéskörének két rétege, amit érzünk, tudunk, de nem használunk, vagy csak ritkán és jelentését nem igazán fogalmazzuk meg. (Alábbi példákat a MAGYAR ÉRTELMEZŐ KÉZISZÓTÁRból vettem.)

Az óarany, óbor, ócska, ódon, óegyház, óhaza, ómama, óind, ókeresztény, ókor, ókrumpli, ómagyar (Mária siralom), ósdi, ószláv, ószövetség-ótestámentum, óvár, óvilág, stb. (az ember elámul milyen sok) szavunkban az ős, öreg, múlt, elődd, régi, érett, nemes, nagy (hatalmas) értelmei őrződtek meg az ó-nak.

Az óv (óvás, óvatlan, óvatol, óvó, óvoda, óvónő, óvóhely, óvószer) szóban a védő, az oltalmazó jelentése működik az ó -nak. Eredeti alakjában maradt meg a „... széltül is ó: ...” mondatban.

Gyanítom az ó jelentéseit őrzők közé sorolandók az óbégat, óceán, ócsárol, óda, ódium, ódzkodik, óhaj, ól, ólálkodik, ólom, ómen(?), ón, óra, óriás szavaink is.

Csak példaképpen: az ól (disznó ól, tyúk ól) szó az ó (óv) folyamatos (gyakorító?) változata, úgy mint a dúdol, hangol, herél, mesél, metél, pöröl, stb. esetében. Szerintem éppen ez jelenik meg az oltalmaz-ban is.

Szokatlan, de helyes szóképzéssel élve az ógat (óvogat) azonos értemű az ól-lal.

Később lesz jelentősége, ezért már itt kitérek a folyamat (gyakorítás) egy másik, nyelvünkbeli működésére. Az előző felirat elemzése közben már érintőlegesen említettem a néz kapcsán. Az almoz, átkoz, botoz, elemez, élvez, étkez, halmoz, hámoz, mártóz, motoz, neszez, permetez, pofáz, pofoz, stb. szavaink végén a *z* pontosan ugyanazt az ismétlődést, rendszeres visszatérőséget kifejező szerepet játsza, mint az előbb soroltak végén az *l*.

Könnyen meggyőződhetünk róla, ha felcseréljük a fentiekben az *l*-et *z*-vel és fordítva. Kissé szokatlan, de többnyire azonnal érthető, változatlan tartalmú szavak keletkeznek. Tudtommal a hangoz, heréz, meséz, pöröz változatok éppúgy használatosak (voltak), mint az almol, átkol, botol, halmol, neszel, permetel alakok is.

(Ezek szerint az oltalmaz-ban mindkét képzési mód egyszerre van jelen!)

Mármost, ha az *ó*-t képzzük a *z*-vel, akkor *óz*-t kapunk (nem a filmbéli varázsló!) (?), ami az ó gyakori ismételgetését jelenti (ógat)! Tehát aki óz az ámuldozik, az sajnálkozik, az védelemért ácsingózik, az ősnemes nagyságokat ismételget!

Igen, mert az ó valamennyi fentebb említett jelentése megjelenik ebben is!

Most térhetek vissza fenti olvasataim értelmezésére.

Értelmezett, összesített olvasatom:

Egyszerűségében elképesztő felirattal van dolgunk! Az álalam eddig átgondolt olvasati lehetőségei egymástól elszakíthatatlan, szemléletileg egységes jelentéskör különböző részleteit adják és így még magyarázzák is.

Túlzás nélkül mondom, hogy ha egymásra vonatkoztatom különböző olvasatait, akkor e három jelből alkotott nyelvi remekmű egy értekezés!

Szépen sorra veszem a fenti olvasataimat.

Az „értekezés címe": Az Úr(r)ó(l): Óró(l)!

Úr-e ő?	
Úr ő!	(Igen Ő az úr!)
Őr ő!	(Igen: Ő a figyelő, a védelmező!)
Úr Ó!	(Mindenek ura: Ó!)
Őr Ó!	(A figyelő, a védelmező: Ó!)
Or(r)o(l)!	(Ő észrevesz, kiszagol. A bűnért megorrol!)
Őrő(l)!	(Gondolataid állandó tárgya Ő! Ha kell: porít!)
Ó ró!	(Ó mindent feljegyez, számon kér!)
Ő ró!	(Igen: Ő mindent feljegyez, számon kér!)
Ó erő!	(Ó az egyetlen erő!)
Ő erő!	(Igen: Ő az egyetlen erő!)
Ó er(r)ő(l)!	(Ó erről ismerhető fel!)
Ő er(r)ő(l)!	(Igen: Ő erről bizonyságot tesz!)
Ó ere ő(l)!	(Ó ereje öl!)
Ő ere ö(l)!	(Igen: Ő ereje oltalmazó atyaöl!)

Óriási! Egyszerűen(!) gyönyörű!

Jó észrevenni! A csillag 5 db *u*-jelből áll!

Ezért maga is kiolvasható: öt Ó, vagy Ók! (azaz: ok)
Az eredendő ok!

Változatai: Őt ó(v)!
Ő tú(l)!
Öt ú(t)!
Ő tó!, stb.

Különös jelentősége miatt kiemelem az öt út változatot.

Egyfelöl maga a jel egy csillag, vagyis égitest. Érdemes emlékezni, hogy az ősi időkben a szabad szemmel látható bolygók száma 7 (a mítikus 7), de a nap és a hold mindig megkülönböztetett vol, a többiektől eltérő méretük, és a földi létre hatásuk ereje miatt is. Vagyis valójában öt csillagméretű (méretűnek látszó) bolygót ismertek akkoriban.

Régóta nagy figyelemmel követték útjukat, azaz az öt utat!

Van egy sokkal rejtettebb és az ötágú jelet magában is indokló égi jelenség. A Vénusz bolygó legfényesebb időszakai (földközelben tartózkodásai) 8 évente ismétlődnek. Minden ötödik kifényesedése (40 évente) olyan pontosan azonos időközönként következik be, hogy egészen a közelmúltig, a fizkai csillagászati technikák hirtelen felfejlődéséig, a legpontosabb időmérő ez volt.

Ehhez társul még, hogy az állatövi kőrt ezek a kifényesedési helyek öt egyenlő részre osztják, így lerajzolt pontjaik éppen ötágú csillag csúcspontjait adják. Ez pedig a Vénusz öt útja!

Van még min gondolkodni!

a	b, ś	c (=k)	e	f	X (=kh)	h	i	θ (=th)	k	l	m	n	u	p	φ (=ph)	q	r (d)	s	ś	t	v	z (=ts)	Nemzetközi átírás
																							etruszk jel
E	eB	e(k)H	A	eF	eGY	eH	Ű	eJó	eK	eL	eM	eN	Ó	eP	eP(h)	?	eR	eSZ	eS	eT	eV	eZ	Hangzósítás
A E	eB	eH eK	Á E	eF	eGY eG	eH	Í, Ő Ú,Ű	eJ, Jó eLy	eK	eL	eM	eN eNY	Ó, Ő U, Ú	eP	eP eF		eR	eSZ eS, eZ	eS	eT eTY	eV eF	eZ eSZ	Lehetséges hangalak (FL.)

HARMADIK FELIRAT

Nemzetközi átírása: rat
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/aemi.htm
Azonosítás: NRIE 29; ciotola; S. Polo d'Enza; V

F. L. hangzósítása: eREeT
Olvasat: Erét!

Ami e tányérba kerül az adja az ember erét, vagyis erejét! Ma talán azt írnánk: erőt!

A rét olvasatot nem veszem figyelembe, noha a jószágnak az biztosítja az er(ej)ét. Pedig, a tányérból „hasonlóan" lehet „legelni", mint a réten.

NEGYEDIK FELIRAT

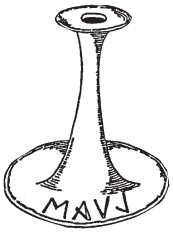

Nemzetközi átírása (ŐK: 215. o.): luaś
Eredete: ŐK 214. oldal, 3. 9. ábra kimásolva.
Azonosítás: TLE 262 (ET Vs0. 43) ?. sz. Bronztárgyfelirat.

F. L. hangzósítása: eLÓEeB
Olvasati lehetősége: Lóéba! vagy Ló ab(b)a!

Nem sok megbízható ismerettel rendelkezem a lókupecek trükkjeiről, de néhány hallomásom alapján könnyen elképzelhetőnek tartom, hogy ez egy „lókezelő" eszköz lehetett egykor.

ÖTÖDIK FELIRAT

Nemzetközi átírása: tute
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/gemme.htm
Azonosítás: Zaz. 54, 60 (GEMMAE)

Az utolsó jel, az *e* alakjából tudható, hogy e feliratot balról jobbra haladva kell olvasni.

F. L. hangzósítása:	eTÓeTA	
Olvasati lehetőség:	Tó(l)tá.	vagy E(l)tö(r)té!

Az első olvasat elég kézenfekvően adódik, ha kimondom a *tótá* hangsort. Ekkor a tolni ige régies, múltidejű, egyes szám harmadik személyű alakját kapom: ő toltá. Igaz, hasonló megalapozottsággal lehet az egyes szám második személyű: toltál is.

Én azonban a második olvasatom mellett találok több érvet, amely az eetőtéé (raccsoló) hangsor eredménye. E(l)tö(r)té!

Megfontolásaim

Azokban az időkben, amikor az írásbeli közlés még kivételnek számított inkább, mint rendszeres gyakorlatnak, főként az íráshordozó felületek viszonylagos ritkasága, előállításának drágasága, valamint az írási módszerek nehézkessége miatt, kihasználták a rajzokkal kombinált írás előnyeit.

A rajzos (grafikai) lehetőségek (alkalmas művészi felkészültség esetén) kitűnőek a térbeli vonatkozások elegendően egyértelmű megjelenítésére. Sőt, a szóbajöhető közönséggel közös hagyomány és szemléletmód alkalmat adott bizonyos időbeliség, folyamatszerűség rajzokon keresztüli közlésére is, mert a gondolattársítások jó eséllyel azonosak voltak a közlőben, mint a szemlélőkben.

A fenti ábrára vonatkoztatva, például mindenki számára közös tudás az ember általános, természetes testtartása, amiből rögtön következik egy folyamatszerű gondolattársítási lánc, ha rátekintünk a rajzolt alakra. Nevezetesen, hogy kilépett balra és oldalra lenyúlt a bal lábszárához. Ezt szavakban leírni, mindenki számára egyformán jól érthetően és elképzelhetően igen körülményes dolog. Ábrázolásával egy pillanat alatt közölhető, szinte tévesztethetetlenül. Ráadásul azonnal egy átvitt értelmű gondolatot is kelt, hiszen ballépés történt, ami bajt, vagy káros következményt való-

színűsít a mondanivaló részeként (magyar nyelven biztosan). Mindez oldalra hajlással, lehajlással együtt már messzire vezető gondolatláncokat ad...

Ezen túlmenően a közös hagyomány hordozhat olyan közmegegyezéseket, melyek segítenek megjeleníteni egyébként ábrázolhatatlan összefüggéseket. Ezeket, mint képírási jelzéseket, igen elterjedten alkalmazták elsősorban a középkor előtti időkben, de a művészek a mai napig használják őket.

Ugyancsak a fenti ábrán a képírási jelzések egy példája lehet a meztelen emberi test megjelenítése. Különösen a mozdulat övvonal alattiságával együtt. Ez a mondanivaló közvetlen testi, fizikai vonatkozását hangsúlyozza, nem pedig lelki vagy szellemi összefüggéseit.

Ezekre épülő személyes véleményem szerint az ilyen korokból származó ábrázolásokon levő feliratok nem az amúgy is ábrázolt jelenségeket ismétlik meg szóbeli formában, hanem a mondanivaló olyan összefüggéseit hozzák be a képbe (szó szerint a képbe), amik rajzos, térbeli, gondolattársítási utakon nem vagy csak túl bonyolultan lennének megjeleníthetők. Ezért én e feliratokban nem keresek pl. neveket. Ha mégis, akkor un. „beszélő neveket", amelyek lényege nem azok név mivolta, hanem mondanivalójuk tartalma. Különös tekintettel azok időbeniségére, cselekmény, illetve történés voltára, mint rajzban szinte megjeleníthetetlen vonatkozásokra.

Ezért a fenti ábra négy jelből álló felirata általam javasolt és használt hangósításában nem feltételezem, hogy az ott látható személy, vagy alak nevét tudnám találhatom meg. Vagyis úgy vélem, nem elfogadtató, az amúgy elvben lehetséges „túté”, „tóté”, esetleg é – í módosulással a „túti”, „tóti” olvasat.

Ebben segít az ábra további vizsgálata.

Az alak lenyúló balkezében egy vékony bot, gally, rúd vagy esetleg penge van, amelyik nem egyenes.

A mozdulat jellegéből gondolható, hogy a kezében tartott tárgyat pl. le-fel húzogatja a sípcsontján. Mondjuk: szőrtelenítés céljából, bár elég csupasz a teste. Ehhez jól illeszkednének az első csoportban sorolt „tóta”, „e(l)tóta”, „to(l)ta” olvasataim. Még tovafutó gondolatmeneteket is tudnék hozzájuk fűzni. Ez esetben ez egy hétköznapi életkép (zsánerkép) lenne. El is tudnám fogadni valamelyik olvasatot ezek közül, ha nem egy drágakőbe vésett képet néznék.

A hordozó anyag nem hétköznapi volta és annak megmunkálásához szükséges nehézségek tudata továbbgondolásra sarkal.

Az ábrázolt testtartás létrejöttéhez szemléletileg elszakíthatatlanul társuló mozdulat lendülete összekapcsolva a kézben tartott tárgy görbeségével és görbesége irányával, egy erőteljes ütés képzetét kelti, amely a tárgy törését eredményezheti. A tárgy azonban a rajzon csupán törött vonalú, ám még nem eltörött. Ilyen erejű ütés akár a lábszár töréséhez is vezethet, de láthatóan még az sem törött. Ha az lenne, könnyű lett volna ilyen készségű alkotónak megrajzolnia (bár akkor sem lehetnénk biztosak, nem egy születési hibás testet akart volna-e bemutatni nekünk).

Ami viszont biztos: a felirattal együtt a tárgy alakjának jellege egyértelművé válik, mert az olvasatok másik csoportja az egyetlen szónak feltételezett jelsorra a „tőté”, „e(l)tőté”, „tö(r)té”, „e(l)tö(r)té” olvasatokat adja.

Mindezt az ábrázolt alak tettének önkezűségét kidomborítva. Így ez már egy öncsonkítási kísérletet mutat. De legalábbis, ön-baj okozás képe!

Mindez egy drágakő jelentőségmezejébe helyezve pl. intelmet, illetve védelmet ad.

Vagyis: minden testi ballépés, különösen ha önszántából teszi valaki, a mozgás korlátozottságához (az élet töréséhez) vezet(het)!

Ezt már érdemes lehet napokig vésegetni, csiszolgatni és valakinek a nyakába akasztani, vagy az ujjára, csuklójára húzni.

a	b, ś	c (=k)	e	f	X (=kh)	h	i	θ (=th)	k	l	m	n	u	p	φ (=ph)	q	r (d)	s	ś	t	v	z (=ts)	Nemzetközi átírás
																							etruszk jel
E	eB	e(k)H	A	eF	eGY	eH	Ű	eJó	eK	eL	eM	eN	Ó	eP	eP(h)	?	eR	eSZ	eS	eT	eV	eZ	Hangzósítás
A E	eB	eH eK	Á E	eF	eGY eG	eH	Í, Ő Ú,Ű	eJ, Jó eLy	eK	eL	eM	eN eNY	Ó, Ő U, Ú	eP	eP eF		eR	eSZ eS, eZ	eS	eT eTY	eV eF	eZ eSZ	Lehetséges hangalak (FL.)

Hatodik felirat

Nemzetközi átírása: θezi
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/nummi.htm
Azonosítás: NUMMI TLE 339+785; 2, arg, VI/V; Vulcii; loc inc.

E felirat balról jobbra íródott (mint azt az alábbi átírását készítő kutatók is megállapították).

Gondom van az átírással, mert az ábrán a bal alsó jel nem lehet i, mint a fenti nemzetközi átírásban, hiszen eltéveszthetetlenül „pipa” alakú.

Az ábrán az alsó két jelet (az érme elforgatása után) balról jobbra átírva a nemzetközi rendszer szerint *zp*, vagy *sp* adódik. Biztosak lehetünk benne, hogy elforgatva kell folytatni az olvasást, mert túl az általános gyakorlaton, miszerint az érmekre a feliratokat többnyire „körbeírják”, az ábrán a bal alsó pipa alakú jel ilyen állású csak jobbról balra irány esetén lehetne (akkor: *l*).

A jobb alsó jel alakja vitatható, vajon *z*-e inkább, vagy *s*. Szerencsére ennek eldöntése nem von maga után jelentős következményeket, mivel a *z*, illetve *sz* hangok az élő beszédben gyakran cserélődnek egymással.

Nekem a felirat tagolása adódik. Ellentétben a fenti nyelvészeti átírással, amely megszakítatlan jelsorként kezeli, én két külön szakaszból állónak tekintem, amit a rajzolat – szerintem – erősen nyomatékosít.

F. L. átírása:	a) θe sp	b) qe ls
F. L. hangzósítása:	a) eJóA eSZeP	b) eJóA eLeSZ
Olvasatai:	a) Jé, szép!	b) Jé, lesz!
	vagy a) Jóé e szép!	vagy b) Jóé, lesz!

Ezen olvasatot igazán alátámasztja az érem első oldalán megjelenített angyal. Korántsem tekinthető szokásosnak ez az ábrázolási mód! Ilyen büszke, kihívó, s egyidejűleg megadóan feltárulkozó angyalt még nem láttam. A testtartása egy XIX. századi forradalmár kivégzési tartását idézi bennem. Szinte hallom kiáltását is: ide lőjetek fiúk! Igen ám, de ez az angyal nem férfi, hanem nő! Nőiségét még ezen a másolaton is jól megítélhető jegyek mutatják (kebel, csípő, fá-

tyollal fedett comb, stb.). Sőt leginkább nő és nem is angyal! Amit a szárnyainak gondolhatunk, ugyanolyan biztonsággal lehetnek laza mozdulattal hátradobott köpeny „szárnyai” is! Amint így tekintek rá, az ábrázolás azonnal egyértelműen kétértelmű! Meg sem kell erőltetnem magam, hogy egyetértőleg mondjam az a) olvasatok szerint:

Jé, (ez a legalább 2500 éves pénz) szép!

Mivel én vitathatatlanul jó vagyok (így magamban), ha az enyém e pénz: Jóé e szép!, és általa minden szépség az enyém lesz, mert meg tudom vele fizetni!

Nem keveset érhetett egy ilyen pénzérme, ha még egy angyal-nő is odadta magát érte.

Kiegészítik mindezt a b) olvasatok:

Jé, lesz! Láss csudát lesz pénz(em)! Ki másé lehetne, ha nem Jóé, lesz!, aki én vagyok, vagy az angyalé (angyali nőé)!

E remek érme közvetlen bizonyítéka az érzelmi viszonyulások egymásba csúsztatására irányuló szándéknak, amivel az indokoltnál is vonzóbbá lehet tenni dolgokat, és ami az általunk oly jól ismert reklámmódszerek szerves részét képezik manapság. Ezen az érmén is (már évezredekkel ezelőtt) „olcsó” nemi vágyakkal kívánják felerősíteni a pénz amúgy sem gyönge vonzását.

HETEDIK FELIRAT

Nemzetközi átírása: aevz
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/aemi.htm
Azonosítás: REE 42 n231; ciotola; S. Polo d’Enza; V

F. L. hangzósítása: 1.) E AeVeZ
Olvasati lehetősége: ... a é(l)vez! vagy ... a é(l)vez(z)!

Egy tányér peremére helyénvalóbb megállapításként, vagy kívánságként nem lehetne sok egyebet írni!

A felirat vitathatatlanul töredékes. Nem sok fogalmam lehet a hiányzó részek esetleges tartalmáról. Ezért szükséges megemlítenem egy további tördelési, olvasati változatot.

... a éve ez!

Közvetlen értelmében a tálról elfogyott ételről szól. Mivel meg lett éve!

Igen ám! Valamilyen esemény leírásának vége is lehet, ami valahány éve történt.

Jó lenne ismerni a szöveg-előzményt.

a	b, ś	c (=k)	e	f	X (=kh)	h	i	θ (=th)	k	l	m	n	u	p	φ (=ph)	q	r (d)	s	ś	t	v	z (=ts)	Nemzetközi átírás
																							etruszk jel
E	eB	e(k)H	A	eF	eGY	eH	Ű	eJó	eK	eL	eM	eN	Ó	eP	eP(h)	?	eR	eSZ	eS	eT	eV	eZ	Hangzósítás
A E	eB	eH eK	Á E	eF	eGY eG	eH	Í, Ő Ú,Ű	eJ, Jó eLy	eK	eL	eM	eN eNY	Ó, Ő U, Ú	eP	eP eF		eR	eSZ eS, eZ	eS	eT eTY	eV eF	eZ eSZ	Lehetséges hangalak (FL.)

Nyolcadik felirat

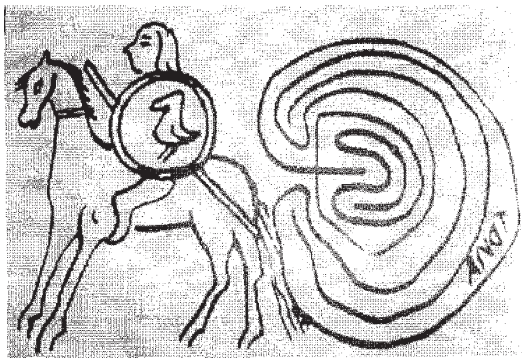

Nemzetközi átírása: trna
Eredete: SZINIA, AZ ETRUSZK-MAGYAR ARANYLEMEZEK TITKA c. könyv 76. oldaláról másoltam ki. Sajnos a forrás megjelölése nincs a könyvben. Eddig nem találtam bővebbet róla máshol.

F. L. hangzósítása: eTeReNE

Nagyon természetesen adódik az *Eterna* olvasat.
Mitológiai ismereteink alapján szinte elsöprő erejű.
Én mégsem ezt tartanám jónak!

Olvasati lehetősége: Tere(l)ne a'.

Vagyis irányítana, hajtana az.
Nem tudni a lovas, vagy a labirintus!
Tördelt olvasata: Te erén(y)é!

Ezen olvasati változatomat támogatja az (ős)lovag ábrázolás! A lovas alakja egyszerű, mese szerű, letisztult, lényegre törő rajztudással készült. Fiatal, naív tisztaságú arc. A pajzs kemény védelme alatti lelkiség (szív), felfegyverzett, táltoson száguldani képes szellemiség (madár), tehát az erény fia.

Ezt a szép és nemes hatást zavarja(?) a lovas mögötti, bizonytalan, kusza útvesztő! A kijárat nélküli, két vonalból álló labirintus persze utalhat az erényesség megvalósításának szinte lehetetlen bonyolultságára. Látszólag minden út az örvénybe vezet vissza, amit ő már elhagyott!

A legelgondolkoztatóbb, hogy a felirat az útvesztőben van! Ezért egy további olvasati lehetőséget említenék.

Tere né!

Ebben az olvasatban minden, erényességre vonatkozó eddigi benyomásom vitriolos szatírává (szatírrá) válik. A pajzs mögül előre meredő „kopja" az álszent, gátlástalan, alig leplezett bajnokot mutatja, kinek egyértelmű tere a *né*!

Az ilyen bajnokkal a „szívó örvény" mindig vele jár. Megmenekülni nem tud tőle!

a	b, ś	c (=k)	e	f	X (=kh)	h	i	θ (=th)	k	l	m	n	u	p	φ (=ph)	q	r (d)	s	ś	t	v	z (=ts)	Nemzetközi átírás
																							etruszk jel
E	eB	e(k)H	A	eF	eGY	eH	Ű	eJó	eK	eL	eM	eN	Ó	eP	eP(h)	?	eR	eSZ	eS	eT	eV	eZ	Hangzósítás
A E	eB	eH eK	Á E	eF	eGY eG	eH	Í, Ő Ú,Ű	eJ, Jó eLy	eK	eL	eM	eN eNY	Ó, Ő U, Ú	eP	eP eF		eR	eSZ eS, eZ	eS	eT eTY	eV eF	eZ eSZ	Lehetséges hangalak (FL.)

KILENCEDIK FELIRAT

Nemzetközi átírása: vnap
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/adria.htm
Azonosítás: SE 26 p140; coppa ’; rec; (vnou in SE, vnat in ET Ad 2. 67)

F. L. hangzósítása: eVeNEeP
Olvasat: a) Eve nép. vagy b) Ev(v)e(l) nap

A b) olvasat nagyon tágra nyitja a gondolati kört.
Más tördeléssel és hangilleszkedéssel:

c) Ven(n)e apa. vagy d) Even apa.

A d) változat jól érthető, de már a köznyelvben nem használt alakja az evés kifejezésének.
Nyelvünk hangzóváltási sajátosságait jobban kihasználva:

e) Van ép! vagy f) Van ép(p)!

Az e) olvasatom akkor lenne természetes, ha a felirat e tányér megsérülése után került volna rá.
Az f) olvasatom minden alkalommal érvényes, amikor étel kerül bele.

Tizedik felirat

Nemzetközi átírása: apcar
1) L L 2) C C 3) X X 4) V V
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/gemme.htm
Azonosítás: TLE 799 (GEMMAE)

E másolaton egyértelműen látszik, hogy az első két jelet az egykori készítő határozottan elkülönítette a következő háromtól. Nem látom indokoltnak az egybeírásukat.
Az emberalak ülőkén ül és a kezében egy (egyszerű) számolótáblát tart. A táblára írt jelek nem felismerhetőek, de a nemzetközi átírás készítői közölték azokat is. Lsd. fenn.

F. L. hangzósítása:	EeP e(k)HEeR	
Olvasati lehetőség:	Apa kér.	Apa kér(dez).

Hasonlóan jól adódik:

Apa kár. Apa kár (kérdezni).

Ez már a lusta tanulók szokásos elhárító szövege. Egyúttal egy nem túl tisztelettudó minősítése az apának (tanítónak). Vagyis: Kár(os) apa.

Merészebben használva a hangzóilleszkedésből fakadó lehetőségeket:

Apa akar.

Hangulatilag remekül fokozza a korábbi kér(és) határozottságát, valamint az atya (rajzon is megjelenő) elszántságát a tudás megszerzésére, illetve átadására.

Megfontolások az olvasathoz

Az ie. ábrázolásokon a szék, vagy ülőke rendszerint valamilyen hatalmi, vagy uralmi jelzés volt.

Az ábrázolt alak kevés haja (kopaszsága?) és meztelen felsőteste rabszolgát, vagy szerzetes papot idéz. Pl. paptanár lehet, aki alázatos testtartásban, de „hatalmi” helyzetben van.

Érdekes lehetőség adódik, ha az olvasatba bevonjuk a számolótáblát, amelyik igen közel esik a felirathoz.

Apa számokat kér, vagy Apa(p) számon kér!

a	b, ś	c (=k)	e	f	X (=kh)	h	i	θ (=th)	k	l	m	n	u	p	φ (=ph)	q	r (d)	s	ś	t	v	z (=ts)	Nemzetközi átírás
																							etruszk jel
E	eB	e(k)H	A	eF	eGY	eH	Ű	eJó	eK	eL	eM	eN	Ó	eP	eP(h)	?	eR	eSZ	eS	eT	eV	eZ	Hangzósítás
A E	eB	eH eK	Á E	eF	eGY eG	eH	Í, Ő Ú,Ű	eJ, Jó eLy	eK	eL	eM	eN eNY	Ó, Ő U, Ú	eP	eP eF		eR	eSZ eS, eZ	eS	eT eTY	eV eF	eZ eSZ	Lehetséges hangalak (FL.)

TIZENEGYEDIK FELIRAT

Nemzetközi átírása: *el*θ ez
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/nummi.htm
Azonosítás: NUMMI TLE 786; 1, arg, V/IV; orig ignota

Gondom van a nemzetközi átírással. A fölül és alul levő *e* jelek állásából egyértelmű a jobbról balra, a peremen körbe olvasási irány. Emiatt a fölső, baloldali jel, csak *p* lehet és utána következik csak az *e* jel, ellentétben a fenti nemzetközi, tudományos átirattal.
Ilyen módon a helyes átírás *peθ* ez.
Az olvasás kezdő jele korántsem egyértelmű! Felfogásom szerint a kezdő jelnek a pénz természetes tartása esetén (mint az ábrán) kell(ene) alap állásúnak lennie. Ha a felirat készítőinek is ez volt a véleményük, akkor az alul középen levő *e* a kezdő jel, mert az van olvasható állásban.
A feliratot a tehénfej négy részre bontja szét.
Ezért, szerintem a helyes nemzetközi átírás *e z pe θ* lenne. Én a hangzósításomat erre az azonosításra és sorrendre végzem el.

F. L. hangzósítása:	A eZ ePA eJó
Olvasatok:	Á, ez p(l)é jó!, vagy
	Á, ez pé(nz) jó!

Ez a reklám helye! Á, ez a pénz jó!
Közli velünk a felirat. Nehéz ezt másként érteni, vagy nem érteni!

Az olvasási kezdet kiválasztása jelen esetben nem lehet teljesen biztos.
Ha máshol kezdjük az olvasást, némileg eltérő értelmű olvasatokat kapunk ezekből az elemekből.
Nem veszem sorra a lehetőségeket.
Egyáltalán nem zárom ki, hogy az egykori készítők szándékában a további olvasati változatok is benne voltak.

Külön izgalmas lenne az állatalakok értelmezése. Eltekintek ettől, mert vizsgálatom most a jelsorra irányul

Amit viszont „megpendítenék", egy rövid gondolatfutam a pénz szavunk egy eredeztetési lehetőségéről a fenti feliratból nyerhető tapasztalat továbbvitelével.

Sajnos kikopik a használatból a plé (így kimondva, helyesen leírva: pléh) szavunk, ami fémlemezt jelent.

Sőt! Dereng, hogy a XIX.-XX. században még létezett a pléhpénz (hasonlóan, mint a pléhpofa, pléhkanna, pléhvödör, stb.) kifejezés, mint a fémpénz megfelelője. Teljesen helyesen, hiszen a fémpénzek tényleg fémlemez darabok, azaz pléhdarabok.

Ha feltételezem, hogy e feliratban a *pé*, avagy p(l)é hangsor 2500 évvel ezelőtt a mai pénz értelmű szó volt, akkor a „p(l)én ez" rövid mondatocska (ami, talán a p(l)é(h)darabba nyomot ábrákat jelenthette) az idők során csonkolódhatott, tömörödhetett „p(l)én'z"-re, azaz pénz-re.

Tizenkettedik felirat

Nemzetközi átírása: caial (vel cai au?)
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/volc3.htm
Azonosítás: REE 58 n26-28; 3 amphorae; VI

Megjegyzésem: a nemzetközi átírás is mutatja, az utolsó jel megítélése nem egyértelmű. Az inkább *u*, mint *l* jel.
A kétféle változatát megnézem
.

F. L. hangzósítása:	a) caiau	b) caial
	a) e(k)HEŰEÓ	b) e(k)HEŰEeL
Olvasati lehetőségek:	a) Kaia (kaja) ó!	vagy b) Kaiál! azaz kajál.
Felvethető még:	a) Kéie (kéje) ó!	vagy b) Kéiel! azaz kéj(j)el

Edényekkel (amfórákkal) kapcsolatban bármelyik lehetőség elfogadható.

a	b, ś	c (=k)	e	f	X (=kh)	h	i	θ (=th)	k	l	m	n	u	p	φ (=ph)	q	r (d)	s	ś	t	v	z (=ts)	Nemzetközi átírás
																							etruszk jel
E	eB	e(k)H	A	eF	eGY	eH	Ű	eJó	eK	eL	eM	eN	Ó	eP	eP(h)	?	eR	eSZ	eS	eT	eV	eZ	Hangzósítás
A E	eB	eH eK	Á E	eF	eGY eG	eH	Í, Ő Ú,Ű	eJ, Jó eLy	eK	eL	eM	eN eNY	Ó, Ő U, Ú	eP	eP eF		eR	eSZ eS, eZ	eS	eT eTY	eV eF	eZ eSZ	Lehetséges hangalak (FL.)

TIZENHARMADIK FELIRAT

Nemzetközi átírása: unial
Eredete: http://users.tpg.com.au/etr/etrusk/po/etrindex.html
Azonosítás: A small dish from the sanctuary of Pyrgi

F. L. hangzósítása: Ó eNŰ EeL
Olvasati lehetősége: Ó, e nő él!

Szerintem: e rövid mondat a mai napig igen sokatmondó.

Fiatalos(?) örvendezés a mindig éppen jelenlévő, az ételt a tányérba varázsoló nő élettelisége.

Van ennek irónikus, sőt becsmérlő olvasati változata is:

Ó, e n(y)ű él!

Természetesen a légylárvához hasonlításon túl ez a (belőle? származott) nyűgöt is jelenti. Valamint elutasítja, hiszen:

Ó, e n(y)ű el!

Azaz tűnjön el!

Jogos elvárni egy tál feliratától, hogy valamennyire utaljon az ételre. Megvalósul:

Ó, e n(ny)i el!

Csodálatos mennyi (étel?) fogyott el!

Sokkal emelkedettebb értelmet mutat fel a következő, eltérő szakaszolásból adódó változat:

ÓeN Ű EeL
Ón ő él!

A Nagyistennel, illetve az Ősökkel jó kapcsolatban élőt mutat be.

Tizennegyedik felirat

Nemzetközi átírása: unaśi
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/ruse.htm
Azonosítás: REE 44 n9; REE 45 n46; Fondo di vaso, area citta'; V

F. L. hangzósítása: ÓeN E eBŰ
Olvasati lehetősége: Ún a' eb(b)ü(l)! vagy Ó ne a' bű(n)!
Ún az (inni?, enni?) ebből! Ó ne az bűn!

Mindkét olvasat lehetséges.

Némileg bővíti a lehetőségek számát, hogy az olvasási kezdő jel a kör mentén bármelyik lehet. Legalább annyira valószínű kezdés a nagyobb távolság a jelek között, szemben az *u* jellel, mint maga az *u*, a legnagyobb jel.

Tizenötödik felirat

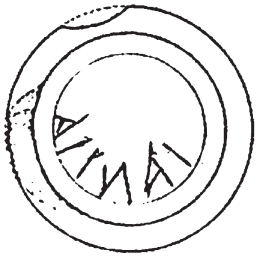

Nemzetközi átírása: iantia
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/vetu.htm
Azonosítás: REE 50 n30; piede di piatto, loc inc; III

F. **L. hangzósítása:** ŰEeN eTŰE
Olvasat: Őén tő(l)e!

E feliratban kétszer fordul elő egy fontos és a feliratok nagy csoportjában visszatérő jelpár, az első és utolsó két jel. A nyelvészeti átírásban ia páros.

Ha megfigyeljük kiejtésüknek valóban keletkező hangsorát az én hangzósítási táblázatomban rögzített hangzó-változatokkal, akkor néhány gyakori kifejezésünk bukkan elő belőlük.

Az *őe* hangpárral az *ő(j)e*, amit ma „egyénisége" kifejezéssel mondanánk, illetve az *ö(lj)e* adódik, ami az ölésre felszólításon kívül az (anya)öl régies alakja is egyidejűleg. Ne feledkezzünk meg a legegyszerűbb változatról. Az *ő*-e egy kérdés, „Ő-e?".

Az *őé* hangpárral az őé (valóban hosszú *ő*-vel kimondva) az „ő tulajdona" pontosan képzett alakja (aminek ma használatos alakja az „övé"), valamint az ö(lj)é(l) is jön. Mellesleg ez az alak ugyanaz a kérdés, mint a fenti. „Ő-é?" Egyúttal a sok közül ez az egyik bizonyítéka az e és é hangzók gyakori felcserélődésének és felcserélhetőségének nyelvünkben.

A fenti olvasatomban az „övén (tányérján) tőle (kapom)" jelentés adódik.

További, mélyebb vizsgálata szükséges.

a	b, ś	c (=k)	e	f	X (=kh)	h	i	θ (=th)	k	l	m	n	u	p	φ (=ph)	q	r (d)	s	ś	t	v	z (=ts)	Nemzetközi átírás
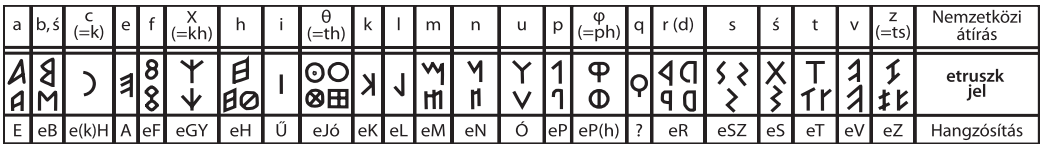																							**etruszk jel**
E	eB	e(k)H	A	eF	eGY	eH	Ű	eJó	eK	eL	eM	eN	Ó	eP	eP(h)	?	eR	eSZ	eS	eT	eV	eZ	Hangzósítás
A E	eB	eH eK	Á E	eF	eGY eG	eH	Í, Ő Ú,Ű	eJ, Jó eLy	eK	eL	eM	eN eNY	Ó, Ő U, Ú	eP	eP eF		eR	eSZ eS, eZ	eS	eT eTY	eV eF	eZ eSZ	Lehetséges hangalak (FL.)

TIZENHATODIK FELIRAT

Nemzetközi átírása: vaipnaś
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/spina.htm
Azonosítás: REE 48 n44; ciotola, IV

Megfontolásom

Nem értem a fenti nemzetközi átírásba hogyan került a második (általam aláhúzott) *a*?
A 6. etruszk jel összerovás is lehet. A szokásos rovásmód esetén ennek a jelnek nem keresztezi egymást a ferde, belső vonalai. Ha mégis így lett róva, akkor valamilyen szándékosságot érdemes feltételeznem.
A nemzetközi azonosítás szerint átírható a *ś*-n kívül, *iśi*-ként, esetleg *pp*-ként.
Mind a három lehetőséget kipróbálom.

F. L. átírása:	a) vaipnś b) evaipniśi c) vaipnpp
F. L. hangzósítása:	a) eVE Ű ePeN eB b) eVE Ű ePeN ŰeS Ű c) eVEŰ ePeN ePeP
Olvasati lehetőségek:	a) Va(n) ő épen eb(b)e(n). b) Va(n) ő épen, ős ő! c) Ve(j)ie ép(p)en pap.

Mindegyik olvasatom szép, kerek mondat, amelyeket fontolgatva az egykori gondolkodásmód szerteágazósága sejlik fel. Mégis mennyire ismerős! Szinte semmi idegenséget nem érzek bennük.

Tizenhetedik felirat

Nemzetközi átírása: m/enerva
Eredete: http://web.genie.it/utenti/e/etruscan/gemme.htm
Azonosítás: REE 41 n156, (GEMMAE); V

Amennyire e rajzból megítélhető, az utolsó két jel (*va*) a dárda végénél van külön. Közülük az első nem *v*-nek, hanem *o*-nak látszik. Tehát a két utolsó jel: *o a*.

Ennek alapján a nemzetközi átírásnak *m ener o a*-nak kellene lennie. Igen, az első *m*-nek szintén külön, mert az, ha van valahol, akkor az alak hóna alatt, elkülönítve a többitől.

Némileg zavar, hogy ugyanott mintha lenne egy további jel is. Ám az lehet sérülés is. Talán ezért nem szerepel a fenti átírásban. Így én sem foglalkozom vele.

F. L. átírása:	m ener o a
F. L. hangzósítása:	eM AeNAeR eJó E
Olvasati lehetőség:	Eme énér! Jó a'!

Vagyis közli, hogy ez az angyal énértem van, ami jó!

Tovább tördelve: Eme én! Ér! Jó a'!
Így már én vagyok (az angyal), aki elér (téged), és csak jó lehet az.

Másképp tagolva: Íme á, n(y)ár! Jó a'!
Ez a felismert (á), érkező, jó nyár (napforduló?, mert visszafordul a feje) jelképes alakja.

Lehetséges egyenértékű másik olvasata: Eme á n(y)ér! Jó a'!
Ha jön (a felismert nyár) az nyer, s bizony jó az.

Most jön a huncutság: Eme á nére! Jó a'!
No persze, (a nyár) a nőre jön! Az pedig nagyon jó!

Látom is: Eme, á né, er(r)e! Jó a'!
Csak nem voltam biztos benne, hogy ez egy erre jövő nő!

Azért nem bánom. Jó az!

a	b, ś	c (=k)	e	f	X (=kh)	h	i	θ (=th)	k	l	m	n	u	p	φ (=ph)	q	r (d)	s	ś	t	v	z (=ts)	Nemzetközi átírás
																							etruszk jel
E	eB	e(k)H	A	eF	eGY	eH	Ű	eJó	eK	eL	eM	eN	Ó	eP	eP(h)	?	eR	eSZ	eS	eT	eV	eZ	Hangzósítás
A E	eB	eH eK	Á E	eF	eGY eG	eH	Í, Ő Ú,Ű	eJ, Jó eLy	eK	eL	eM	eN eNY	Ó, Ő U, Ú	eP	eP eF		eR	eSZ eS, eZ	eS	eT eTY	eV eF	eZ eSZ	Lehetséges hangalak (FL.)

TIZENNYOLCADIK FELIRAT

Nemzetközi átírása: Xalxas

Eredete: http://mv.vatican.va/3_EN/pages/x-Schede/MGEs/MGEs_Sala03_07_052.html valamint a: http://www.mysteriousetruscans.com/art/mirrors.html (a rajzolat inverzként kiemelve)

Azonosítás: Bronze mirror (Vatican City, Museo Gregoriano Etrusco), Calchas, priest of Apollo, (mentioned in Homer's Iliad)

Az általam megismert magyarázatok szinte mindegyike, a töprengő testtartás és a kézben tartott tárgy alakjából következtetve egy „ősi, májjóslási jelenetként" tarja számon ezt az ábrázolást. (Pl. SZINIA: 98. o.) Teljesen nyilvánvaló azonban, hogy nem csak egy megközelítése tekinthető megfelelőnek.

F. L. hangzósítása:	eGYEeL eGYEeS
Olvasati lehetősége:	agyal agyas

Olvasatom nagyon pontosan adja vissza a tükör rajzának egy lehetséges étrelmezését!
Egy okos ember (angyal) gondolkodik.
Különlegesen elmés nyelvi és írásmódbeli leleménynek tatrom ezt a feliratot!
Úgy döntöttem, nem fogom vissza magam e szöveg bemutatásánál.
Élve a magyar nyelv viszonylag szabad hangzóváltási és magánhangzó-illeszkedési rendszerével, további, érdekes olvasatok is képezhetőek.
Így:

agyal egyes	Valaki (aki Egy-gyel tart!) gondolkodik
a(n)gyal egyes	Egy angyala! Vagy: Magányos angyal!
egyel agyas	Az okos a haszontalant kigyomlálja!
eg(g)yel agyas	Az okos Egy-gyel tart!
eg(g)yel egyes	Egy-es, egyedül Egy-gyel tart!
egyél agyas	Okos egyél!
egyél ágyas	Vendég egyél!
egyél egyes	Egy-es egyél!
egel egyes	Egy-es égi dolgokkal foglalkozik!
(l)egel egyes	Zabál Egyes!, ill., Leget (nagyot), léget (üreset) mond Egyes.
egy él egy esz	Egy él, Egy esz (befogad)!
egy ál(l) egy es	Egy állva marad, egy elbukik!
agy él agy esz	Agy él, agy esz (befogad)!
agya legyes	Kissé bogaras!, vagy Agya bomlik!
egye legyes	Egye a dög! (már bocsánat!)
ege legyes	Ege pusztul!
(l)ege legyes	Lege(nagyja), lége(tere) romló, bomló!
(l)ege leges	Lege(nagyja), lége(ürese) legnagyobb, legtágasabb!
ege leges	Az ő ege a legjobb (leges, tágas, teres)!

Lehet folytatni! Talán ennyi is elég egye-lőre!
Ki, és mely nyelven tud hat darab jellel ilyen gondolati sziporkázást alkotni?
Csodálatos!

Mellesleg ez a felirat az egyik legfőbb bizonyíték számomra, hogy helyesen hangzósítom a nemzetközi átírásban χ-vel átírt jelet (a Legfőbb) eGY-ként!